

הַלְבוּת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקָּר

ביאורים ומוספים

פְּעָמִים, אֶפְשֶׁר דְּבַחַה לֹא גִדּוּר חֻקִּים¹⁸.

8) ולמעשה, לענין טחינת קפה במטחנה ביתית [ידינית] ביום טוב, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"ב פ"ז הע"ל) שאין להקל אלא בשעת הדחק, אכן לענין טחינת בשר או גנים במטחנה זו, דעתו (שם הע"כ) שיש להקל לטחון בשינוי [כמובא ברמ"א להלן (סי"ג) לגבי גבינה], כיון שאופן טחינתם בדרך כלל הוא במטחנה ביתית, וגם אינם גדולי קרקע, ויש לסמוך בזה על דברי המור וקציעה [שהובאו בשערי תשובה סי"ק א], שכתב שמותר לטחון קפה במטחנה ביתית [אף על פי שבשערי תשובה שם הובאו פוסקים שפקקו בזה], אלא שלכתחילה יש לטווחם מבעוד יום [וראה שו"ת אור לציון ח"ג פ"ט תשובה ד]. מאידך, החז"ר אמר (ארחות רבנו ח"ב עמ"ק) שאמו נהגה שלא לטחון בשר במטחנה ביתית ביום טוב, אף שמן הדין אין ידוע טעם לאסור. דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני יום טוב פ"ז סי"ק א אות ב) שאין לטחון בה ביום טוב, משום שהדרך לטחון בה עבור ימים רבים.

ולענין טחינת חורת במטחנה ביתית [ידינית] ביום טוב עבור מצות אכילת מרור, דעת הגר"ש קניבסקי (ארחות רבנו שם) שמותר, והסכים הגר"ח קניבסקי (שם) לדברי המבארים שיחנך שאף החז"ר לא החמיר במטחנה ביתית אלא לגבי טחינת בשר, משום שהיו רגילים לטחון בשר במטחנה, אך לא לגבי חורת, שאותה לא היו רגילים לטחון בה, וטחינתה בה נחשבת כשינוי.

ולענין טחינה במכונה חשמלית הפועלת מערב יום טוב או נדלקת ביום טוב על ידי שעון שבת, דעת הגר"ש אלישיב (ה"ל המתעדים פ"א הע"כ 23) שאסור לטחון בה כלל, מפני שאחשא מילתא ונראה הדבר בעובדין דחול.

[משנ"ב סי"ק יא]

שפתוף כף יקוי העם זכורים שְׁאָסוּר לְדוּף רַק מִה שְׁצָרִיף לְאִחוֹ הַיּוֹם⁵.

5) מבואר מדבריו שמותר לדוך אף שלא לצורך הסעודה שאוכל עבשיו, אלא לצורך הסעודה שאוכל מאוחר יותר באותו היום, ושלא כדעת הרשב"א שהביא הח"י אדם (כלל פג ס"ד) שמותר לדוך רק לצורך הסעודה הסמוכה.

[שע"צ סי"ק יח]

אין להקפיד בשום אופן צריך שני⁶.

6) אכן, למעוך שום בכלי הנקרא כותש שום, דעת הגר"ש אלישיב (מבקשי תורה יום טוב עמ"ק רנא) שאסור.

[משנ"ב סי"ק יז]

ואם פתש, משַׁטֵּעַ בְּמִקְרָא שְׁאָסוּר לְאָכַל מִזֶּה⁷.

7) אמנם לענין מי שעבר ובישל או שחט ביום טוב באיסור, כתב השו"ע לעיל (סי' תקג סי"א) שמותר לאכול את המאכל ביום טוב, וכתב הא"ר (באן סי"ק ד, וציון לדבריו השעה"צ סי"ק כ) שדינו של הכותש חלוק מדינו של מי שבישל באיסור, שהתיר בו הרשב"א לאכול מהתבשיל [אך לא ביאר מהו החילוק]. והפמ"ג (א"א סי"ק ה) ביאר שאיסור כחישה קל יותר בעיני העולם, ולפיכך החמירו בו מפני שחששו שיוזלו בו יותר.

[ביה"ל ד"ה ואין]

ידוע שאין נכנס קאד"י לחוף המטחן רק בכדי שער לפצם אחת או לשני

הלכות יום טוב סימן תקד

ישנאל אפלו בקטנה אסור. (יז) *ובינן שאין אנו יודעים עכשו מה נקראת גדולה או קטנה, יש לאסור הכל: הגה (יה) ומפר (ג) [ג] לגדר גביה ביום טוב על הכלי שהוא מונח חרוץ, (יט) מיהו צריך (ד) שנוי מעט כמו דיכת קולח (ריב"ש סימן קפד), (כ) והיא הדין (ה) מצות בלא שנוי, *משום דאין טחניה באכלין שקיני טחונין תחלה (מהרי"ל): ד *מתחר אדם (ו) (כא) למדור תכלין לתן בקדוה (כב) בשביל שלא יקדיה תבשילו (פריש), שלא ישפני ויקלקלני מהמת רבוי תכלין):

ח נכח הספיר הפנין ד ישנן נקודת מדינה קצת נקראים נחשאים שאמרו יש בנבוא כ"ע לאו דוקא והוא סוד לכל אדם

באר היטב

לרי"ס, ספ"ק. וריב"ש פתב דא"צ לשנות אה"כ נדע מאתמול שיש צורך תכלין: (ג) לגדר. ול"ד לתרדל שאסור לשחקו, דהתם נגילין לשחק הרבה ביהו. ולפי"ז הפסקא שקורין קרי"ן אסור לגרוז ביו"ט, שדורף לגרוז הרבה ל"ב או לג' נמים, מ"א, ע"ש. לפ"ז נ"ל דאסור לטוחן ביי"ט הנקרא"ל, וכן נהגין. ואכל בטי' אליה רבה מחיר לגרוז המבא, דלא הוי עבדא דחל אלא ברחים ששוחן הרבה מאד, גם נראה לי המנהיג טעם להחזיר, דמפיג רובא הטעם פשעושה מעיו"ט, וליפ"ז גם באקרו"א אקשר לטקל אם שכח מעיו"ט: (ז) שנוי. ואם מפיג טעם א"צ שנוי, דנאי תכלין, ריב"ש, ב"י, ש"ש. מיהו יש מחמירין אם נדע מאתמול, כ"מ"ש ב"ס"ק ב, מ"א: (ה) מצות. ובשבת אסור, עשנתן קרי"ס. וצ"ן סימן תצה ס"ק ד שקתבתי ק"ס בשם מהרי"ל דאסור לברו פרוני מצות הגדולים מתוך הקטנים, דבורר אסור גם ביו"ט, וכ"כ מה"ז ומ"א: (ו) למדור. ומאי דנ"א דאף בחל לוקחים באמ"ד העצת, אסור למדור ביי"ט, מ"א:

שערי תשובה

[ג] לגרו. עכ"ט. וצ"ן קפ"ס רי"ס סימן טו קע"ג טחנין תחנית הנקרא"ל ל"ש שיקולאטי" ביי"ט. וצ"ן קפ"ס באירות ח"ב סימן טו שפטר לטוחן קארי"ט ברחים ששחן הקטנים ביהו, ובכרי טקפ"ק פתח, אף במח"ב חסד ורח"ב שראה במ"ד וקציעה שכתבם של כל איש בביתו מפר ובחיים של חנוני אסור אפלו ביי"ט ב, ובספר המדורי"ו פתב נאכל בטי' אליה רבה מחיר לגרו המבא, דלא הוי עבדא דחל אלא ברחים ששוחן הרבה מאד, גם נראה לי המנהיג טעם להחזיר, דמפיג רובא הטעם פשעושה מעיו"ט, וליפ"ז גם באקרו"א אקשר לטקל אם שכח מעיו"ט: (ז) שנוי. ואם מפיג טעם א"צ שנוי, דנאי תכלין, ריב"ש, ב"י, ש"ש. מיהו יש מחמירין אם נדע מאתמול, כ"מ"ש ב"ס"ק ב, מ"א: (ה) מצות. ובשבת אסור, עשנתן קרי"ס. וצ"ן סימן תצה ס"ק ד שקתבתי ק"ס בשם מהרי"ל דאסור לברו פרוני מצות הגדולים מתוך הקטנים, דבורר אסור גם ביו"ט, וכ"כ מה"ז ומ"א: (ו) למדור. ומאי דנ"א דאף בחל לוקחים באמ"ד העצת, אסור למדור ביי"ט, מ"א:

משנה ברורה

לזה לא פתשו במקדשות קטנות, ובשפוטאש ביום טוב בקטנה הוי שנוי, מה שאין כן בארץ ישראל שלא היו נגילין הרבה ביהו, גם בימות החל מצוי שבוה"ש במקדשות קטנה וליכא שום שנוי ביום טוב וקטנה אסור: והוא הדין בזמננו תלמי גו"ס ביהו, אם אין דורף לכתש בקטנה בחל, ש"י. ויש להחמיר (כח) ככל הפרוש"ש: (יז) *ובינן שאין יכו"ו. צ"ן באור הלכה: (יח) ומתיר לגרו יכו"ו. ולא דמי לפלפלין ומרדל ברחים, דבריהם (ל) הוי עבדא דחל טפי"ס: (יט) מיהו, צריך שנוי"ט. דע"ל פיר"ב (לא) אין מפיג טעם, ומיהו, אם מפיג טעם מתיר אפלו בלי שנוי מן הדין, אלא דלגש"ו נהגין דלעיל, בכל גו"י משני. ותמבא, שקורין חרי"ן, אף על"ג שבק"ה פ"מ"ס טחנין התמבא בשעור מרבה לשנים או לשלושה נמים, אף על"פ"י"כ יש לעדד ולומר דלא גזרו חכמים ביה לאסור אפלו בטוחן ליומו, (לג) דלא גזרו אלא ברחים שהוא מעשה חל גמור ודורף כל טחניה, ומיהו (לד) על"פ"פ"ים יש לשנות קצתו, וכששוחן התמבא שלא על"ג"י קצרה אלא על המפה או על השלחן (לז) מקרי שנוי. מתיר לתת ביום טוב ויקוח (לח) דקידק (לו) בלי שנוי"ט, אכן כל אלה אינו מתיר (לו) רק בכדי שעור שצריך לאיתו היום: (כ) והוא הדין מצות בלא שנוי. רוצה לומר, דהוא הדין מצות דמתיר לכתש בכלי המיוחד כמו שנהגו ולטוחן אותם על מונג, אכן ביה קיל יותר, דמתיר אפלו בלא שנוי ק"ל משום דאין טחניה אחר טחניה"ט. ולאחר הטחניה נכון לנהוג שלא יברו פרוני מצות שלא נקחשו צ"ן היטב מתוך הקמח אף ביהו, דהוי כמו פסלת מתוך אכל"י"ט דאסור גם ביום טוב לחד מאן דאמר, וקמו שיחבאר לקמן סימן תקו ע"פ ב בהג"ה נ"מ"א בשם מהרי"ל: [16] ואם ירצה לקחם יקחם עם מעט קמח דליכא חששא ד (כא) למדור תכלין יכו"ו. אף על"ג דקמח אסור למדור, וכדלקמן ריש סימן תקו, תבא שיקדיה בשבילו הפירו, וקדמסים: (כב) בשביל שלא יקדיה. דקפ"ד פשיטן תכלין יותר מדי. (לג) ואם דרבו גם בחל לקח בלי מדינה אלא באמ"ד העצת, אסור לו למדור ביום טוב:

שער הצינן

(כט) קרי תנש. והוא פתב זה אפרוש נכ"ב"ס וראב"ד, אכל פשוט דצריך להשש גם לפחדו רש"י. שהרי רש"י א"כ גופא הביא פרוש רש"י לדין גמור אלא שפ"ב עבדים פרוצים, וכן הרבה ראשונים העתיקו פרוש רש"י, צ"ן אור זרוע ורא"ה ופא"ד: (ל) אלה רבה ומת"א: (לא) ריב"ש: (לב) מ"א, וכן הסכים האלה רבה, אלא שהאלה רבה פתב השעם, דדוקא היכי שדורף לעשות לנמים הרבה גזרו חכמים ולא היכי שמכין ל"ב או לג' נמים כמו צפי תמבא ואף על"ג דהתשבי"א פתב השעם באסור טחניה שלא יטוחן ביום טוב לצרף חל, ולפי זה אפשר לומר דכל שדורף לעשות הדבר ליותר מיום אחד הוא בכלל הנהגה, מפל טקוס סבירא לה להאלה רבה והנהגה לא נזה רק אדברים שמכין לנמים הרבה, ומלשון הרמב"ן בפרק אין צדין משמע בסברת אלה רבה. והת"א"ם פתב, דאפלו בנטיח לנמים הרבה, פל שאינו טוחן ברחים גמורה לא היה בכלל הנהגה לאסור הפל אפלו ליומו: (לג) דהא יש מי שאמרו דאסור אפלו בשנוי, דהוי כפולין ברחים, צ"ן קנ"א אברתם, ועוד, דהרבה פ"מ"ס אין מפיג טעם בשפ"סין היטב, ורצוהו, שפ"ס עושין הסקא ל"ב או לג' נמים, ואם יכו"ו טה לו לנטיח משב"ס"טוב, וכן כתבו האחרונים הנ"ל להערך שנוי: (לד) מ"א, רש"י"א בעבודת הקדש, וכן העתיק בס"ד אדם: (לו) דמפיגין טעם הרבה, וכשום ושללים דמי דכלי עלמא מודה פ"ה: (לז) מ"א, רש"י"א בעבודת הקדש: (לח) מ"א, רש"י"א בעבודת הקדש: (לח) מ"א, רש"י"א בעבודת הקדש:

תרגום: 1 תנ"ך. 2 פול"ה קפה.

הַלְכוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקד

ביאורים ומוספים

אכן, לחתוך ירקות לחתיכות דקות על ידי כלי מיוחד שעשו מסכין שקבוע בדף עץ, כתב הביה"ל לקמן (סי' תקי ס"ו ר"ה את) שאסור, משום שהדרך היא לחתוך בו עבור ימים רבים.

[משנ"ב ס"ק כ]

אָבֵן בְּנֵה קִיל יוֹמֵר, דְּקָמֵר אֶפְלֵי בְּלֵא שְׁנוֵי קָלִל מְשֻׁם דְּאֵין טְחִינָה אֶתֶר טְחִינָהוּ.

13) ואף שלבאורה יש להקל גם לגבי טחינת גבינה, משום שאין טחינה בדבר שאינו גדולי קרקע, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' שכא ס"ט) ובמשנ"ב שם (סי' לא), כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) שהחמירו בה משום שטחינתה במגדרת היא יעובדין דחול, אכן העיר, שלבאורה גם טחינת מצה במגדרת נחשבת כיעובדין דחול, וכן מבואר בביה"ל לעיל (סי' שכא ס"יב ד"ה לפרה) שהן טחינת גבינה במגדרת והן כתישת מצה במכתשת נחשבות כיעובדין דחול (ואסורות בשבת), וכן הקשה התהלה לרד"ק (שם ס"ק יג). וביאר הגר"צ קרליץ (מוערי ה' ס"ק נו, הל' המועדים פי"א הע"ג 23), שבגבינה החמירו יותר מפני שלגבי טחינה בדברים שאינם גדולי קרקע יש דעות שמי"מ יש בזה משום איסור טחינה, ובאגלי טל (טוהן ס"ק יז אות ח) מבואר, שבגדרת גבינה במגדרת יש איסור טחינה אף על פי שאינה גדולי קרקע, מפני שהיא נטחנת ומשתנה ממצבה הראשון לגמרי. [וראה נשמת ארב כלל יז אות ב].
אמנם, לגבי מלח, כתב לעיל (סי' ה) שיש מחמירים אף שהוא טוחן אחר טוחן, משום מראית עין.

[משנ"ב שם]

בְּכֹן לְחַרְרָה שְׁלֵא יִבְרַךְ פְּרִיָּי מִצֹּת שְׁלֵא נִכְתְּשׁוּ עֲדֵין הַיֵּטֵב מִתּוֹךְ הַקָּמָח אֶף בְּיָד, דְּהֵי קָמוּ פְּסֻלַּת מִתּוֹךְ אֶבְלָה.

14) ומה שנחשבות החתיכות כפסולת, אף על פי שראויות הן לאכילה, מתבאר לפי מה שכתב הפמ"ג (סי' שש משב"ז ס"ק ב) שיש חסרון בחתיכות נחמת שאי אפשר לעשות מהן עגולים [קניידלך] וכדו'.

ומדיון זה הוכיח הט"ז שם (סי' ב), שאסור לברור בין חתיכות גדולות לחתיכות קטנות אף ששתיהן ממיין אחר, ושלא כדברי הרמ"א שם (סי' ג) שהתיר, אכן יישב המג"א (כאן, ס"ק ט) שאין ראייה מכאן נגד דברי הרמ"א, כיון שקמח אינו נחשב כחתיכות קטנות אלא כמיין אחר.

[משנ"ב שם]

דְּאֶסוּר גַּם בְּיוֹם-טוֹב לְתַד מֵאֵן דְּאָמֵר, וְכִמוּ שֵׁתְפָאֵר לְקַמֵּן סִימָן תַּקוּ קְעִיף ב' בְּטָגִיָּה [מ"א בשם מהר"ל¹⁵].

15) ואף שבמג"א (סי' ט) מבואר שהמהר"ל אסר לברור את חתיכות המצה בידו, מי"מ לא כתב המשנ"ב אלא שנכון להזהר מזה, שכן כתב לקמן (סי' תקו ס"ק יב) בהכרעה בין שתי הדעות שהובאו ברמ"א שם, האם מותר ליטול בידו צרור או קיסם מתוך קמח, ובפרט שאף לפי הדעה המחמירה, אין איסור ליטול את חתיכות המצה אלא לפי דעת החיי אדם אך לא לפי דעת השו"ע הרב, וכמבאר בביה"ל כאן ד"ה משום וראה משנ"ב שם (סי' יא) ושע"צ שם (סי' יא).

[משנ"ב ס"ק יח]

דְּקָרְחִים טְנֵי עֶבְדָּא דְחַל טְפִישׁ.

9) אמנם לענין גרירת גבינה במגדרת בשבת, כתב השו"ע לעיל (סי' שכא ס"י) שאסור לעשות כן, וביאר המשנ"ב (שם ס"ק לו) שהוא משום שטחינה בכלי המיוחד לכך היא יעובדין דחול, והקשה התוספת שבת שם (סי' יט), מדוע הסכים הרמ"א שם לדעת השו"ע שהדבר אסור, ואילו כאן כתב שמוותר, והלא אין חילוק בין שבת ליום טוב לענין יעובדין דחול, ויישב בדוחק, שלגבי שבת החמירו השו"ע והרמ"א מפני שמלבד שיש בזה משום יעובדין דחול, הרי יש גם שיטות שיש איסור טחינה ברבר שאינו גדולי קרקע, והביאו את דבריו התהלה לרד"ק שם (סי' יג), המחצה"ש שם (סי' יב) והדעת תורה שם (סי').

[משנ"ב ס"ק יט]

מִיָּהוּ, צְרִיף שְׁנוֹי¹⁰.

10) ולמען מאכל מבושל, כגון תפוח אדמה וביצה, בכלי שמועד למעיכות תפוחי אדמה, דעת הגר"ש אלישיב (מבקשי תורה יום טוב עמ' רנא) שמוותר, ואין בזה משום איסור טוחן. מאידך, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני יום טוב פי"ז אות ב) שאין להקל אלא אם כן המאכל רך ומתפורר בקלות [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכא ס"ק עח) לענין זה], או שיפוג טעמו אם ימעכו אותו מבעוד יום.

[משנ"ב שם]

וּמִיָּהוּ עַל-כִּלְפָּנֵים לֹשׁ לְשֹׁנֹת קְצָת¹¹.

11) אמנם, לגבי טחינת החזרת במגדרת בליל הסדר עבור מצות אכילת מרור, כתב לעיל (סי' תעג ס"ק לו) שטוחנים אותה ביום טוב, ולא הזכיר שצריך לטחון בשינוי, וכן נהג החור"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' עג) לטחון אותה במגדרת בלא שינוי, וביאר הגר"י קניבסקי (שם) שאין צריך שינוי כיון שאי אפשר לטחון אותה מבעוד יום, מחשש שמא על ידי כך תפוג חריפותה [אף על פי שלא יפוג עיקר טעמה, כמבואר בשע"צ כאן], ולא יוכלו לקיים בה מצות אכילת מרור, כמבואר במשנ"ב שם. [ולענין טחינת חזרת במטחנה ביתית, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' ר"ה ואין)].

[משנ"ב שם]

מִתֵּר לְחַלְפֵי בְּיוֹם-טוֹב וְיָרְקוֹת דְּקָדְדָק בְּלֵי שְׁנוֹי¹².

12) וכן לגרר פירות וירקות במגדרת, דעת הגר"ש אלישיב (מבקשי תורה יום טוב עמ' רנא) שמוותר בלי שינוי, כיון שאין רגילים לטחון בה יותר מכפי הצורך לאותו היום [וראה שו"ת אור לציון ח"ג פי"ט תשובה ד], מאידך, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני יום טוב פי"ז ס"ק א אות ב) שיש לעשות כן בשינוי, כגון על ידי הפיכת המגדרת וגרירת הפרי עליה מלמטה למעלה [ושמא טעמו מפני שבטחינתם מבעוד יום אינם מפיגים את טעמם כל כך, אם נשמרים במקרה].

הלכות יום טוב סימן תקה

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה משום]

הנה הנהגתו של רמב"ם דעה לנה, דקא קניא לן לקמן בסימן תקי דקיסטוב בורר בן רמב"ם.

16) אכן באופן שהיה יכול לברור את הקטניות מהפסולת מבעוד יום, כתב בביה"ל (שם ס"ב ד"ה אם) שנוהג לכתחילה לברור ביום טוב את האוכל מתוך הפסולת, ולא את הפסולת מתוך האוכל, והוסיף, שכמרומה שכן נוהגים העולם.

[ביה"ל שם]

ויקניחים אנו לקמן דוקא שם גבי קטניות התייר ומשום דאין דרך לקרר לגמים הרה"ק.

17) היינו, שאין הדרך לברור ביד עבור ימים רבים, כמבואר בשע"צ לקמן (סי' תקו ס"ק יא). ובביה"ל לקמן (סי' תקי ס"ב ד"ה הבורר) מבואר, שכיון שהדרך היא לחבוט את הקטניות רק כפי מה שצריך לסעודה, ממילא אף הדרך לברור היא רק בשיעור כזה.

[ביה"ל שם]

וכתב עוד שם דפרור טעם בקמח בס"ק דינו בקרוד וקפס, ע"פ שם, ופעמו, גם כה הדרך לשלו אף ביד, ולפי זה נחמא הכל, ומכל מקום צריך עיון¹⁸.

18) ומחלוקת החיי אדם והשו"ע הרב הובאה גם בשע"צ לקמן (סי' תקו שם) ובביה"ל לקמן (סי' תקי שם). אכן לגבי סינון שמרים במשמורת, כתב הביה"ל לקמן (סי' תקי ס"ג ד"ה אין וס"ד ד"ה מותר) בפשיטות שהטעם שמוותר הוא משום שהדרך לעשות כן רק עבור זמן מועט, ולא עבור ימים רבים (כדעת השו"ע הרב, לבאורו). וביאר הגר"צ קרליץ (חוט שני יוב טוב פט"ז ס"ק ב) שיתכן שסינון אסור משום מרקד, וגדרי מרקד שונים מגדרי בורר, ובשינוי שנעשה ברקוד יש להקל אף לפי דעת החיי אדם. וראה מה שכתבנו שם.

סימן תקה

דין החולב בהמה ביום טוב

[שע"צ ס"ק א]

דלאיסן הממירין סקצה ביום טוב ספר החלב וס"י, לאיסן הממירין גם נולד ביום טוב שרי¹.

1) ולהלכה, כתב לעיל (סי' תצה ס"ק יז) שאף שיתכן להקל לגבי מוקצה ביום טוב וראה משנ"ב שם (ס"ק כב) ושע"צ שם (ס"ק לח), אך לגבי נולד יש להחמיר.

[משנ"ב ס"ק ג]

יש על החלב שם משקה וממילא יש עליה שם נולד².

2) ואף לענין איסור מפרק (נדש), כתב לעיל (סי' שכ ס"ק יח) ובשע"צ שם (ס"ק כג) שאין היתר לסחוט לתוך כלי ריק על מנת ליטנו לאחר מכן לתוך אוכל. והוסיף, שלדעת הררישה הערשה כן אף חייב חטאת, וכן נקט החזו"א (ארי"ח סי' נה ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק ד]

והנהגה דבמקום מניעת שמחת יום טוב, שאין לו מה לאכול פי אם מאכלי חלב, יש לסמך על זה להקל³.

3) ולחלוב בהמה המצטערת מריבוי החלב, כתב השו"ע לעיל (סי' שה ס"ב) שמוותר על ידי נכרי, משום 'צער בעלי חיים' ו'הוסיף, שיש אומרים שצריך לקנותו מהנכרי דבר מועט כדי שלא יהיה נראה כחולב לצורך ישראל]. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק עג) שמי"מ טוב שיחלוב הנכרי לתוך אוכל, כדי שיהיה שבות דשבות. ואם אין אפשרות לחלוב על ידי נכרי, כתב החזו"א (ארי"ח סי' נו ס"ק ד) שיש להקל לחלוב לתוך כלי מאוס או על הארץ, והוסיף (ספר מנחה נכונה ע"מ לז), שרשאי אף לחלוב לתוך כלי שיש בו חומר הפוסל את החלב מאכילה, אכן, כשהוצרכו לחלוב עבור ילדים קטנים [ולא היתה אפשרות אחרת להשיג חלב, או לחלוב על ידי נכרי], הורה החזו"א (עירוב תבשילין הארוך ח"ב יד העירוב סי' י אות ב) שיחלוב ישראל לתוך מאכל, כגון על גבי אורז [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ה)].

ולענין חליבה על ידי מכתת חליבה [באופן שהותרה החליבה], כתב החזו"א (ארי"ח סי' לח ס"ק ד) שאם מחבר את צינור החליבה לדד הבהמה בשעה שהמכונה אינה פועלת, ולאחר מכן מתחילה המכונה לעבוד על ידי שטן, מותר הדבר, כיון שהוא גרמא המותרת. וכן מותר להברו בשעה שהמכונה דולקת באופן שהחלב היוצא באתה שעה הולך לאיבוד, ולאחר מכן נפסקת פעולת המכונה, ואז נותן כלי תחתיה לקבל את החלב, ושוב נדלקת המכונה וחולבת את החלב אל תוך הכלי, משום שגרמא מותרת במקום הפסד ויצער בעלי חיים, כמבואר ברמ"א לעיל (סי' שלד ס"ב).

[שע"צ ס"ק ה]

דמשמע דתקל ככל ג'י⁴.

4) אמנם החזו"א (ארי"ח סי' מד ס"ק ג) כתב, שמהרמב"ן אין ראייה שהיקל בזה, ושלמעשה נראה שאין להקל בזה, כיון שהחלב אסור משום נולד, וכשיטת האחרונים המובאים כאן [וראה בהערה הקודמת, שהתיר החזו"א במקום צורך של קטנים לסמוך על דעת המקילים].

[משנ"ב ס"ק ה]

שרוב החלב יתנה נצרך להקל⁵, ועל ידי כן שרי אף מעוט החלב הנשאר שאינו צריך להתבשיל⁶.

5) ואם כל החלב שחולב נכנס לתוך המאכל, אך מטרתו היא לסנונו לאחר מכן, כתב החזו"א (ארי"ח סי' נו ס"ק א, וקובץ אגרות ח"א סי' צה) שאין זה נחשב כמשקה הבא לאוכל, כיון שמטרת החליבה היא שיהיה לבסוף כמשקה, ואסור לחלובו מדאורייתא.

6) והחזו"א (ארי"ח שם) כתב, שאין להתיר בזה אלא אם כן החלב שאינו נבלע באוכל הוא לכל הפחות בלול עמו, ויתכן שאף צריך שידיה האוכל מרובה יותר מהחלב, אך אם החלב צף מעל גבי האוכל ועומד בנפרד, אינו נחשב כמשקה הבא לאוכל, ואסור לחלובו לתוכו.

הלכות יום טוב סימן תקה

תקה דין החולב בהמה ביום טוב, ובו סעיף אחר:

באר הגולה קיט

א מימרא דרב חסדא
שבת למיד ב תריין
בפרק קמא דביצה
ושאר פוסקים
ג סעיף בלכות
שבת ד הרי"ש
במשנת

א *בהמה *שהיא (א) עומדת (ב) [ב] לאכילה ורועה לחלב אותה (ג) לאכל החלב, (ד) אם לקרחה שאין בה אכלין (ו) אסור, ואם יש בה אכלין (ד) מתר, ובגוף (ה) שפא החלב לתקנו, (ו) יאו שיש בה פרווין והחלב נבלע בהם. [אכל החולב (ז) כל צאנו לא התר מקני פרוסה שנתן (ג) בפלי:

באר היטב

(ב) לאכילה. אבל בהמה שעומדת למדל ולדות או לחלב ה"ל מקצה ואסור בכל עינו, ולטאן דשרי מקצה הכל שרי דאי בעי שחית לה ואוכל הכל, מ"א: (ג) אסור. דה"ל נולד, דמעשרא אכל והשתא משקה, ואם יש בה אכלים ה"ל משקה הפא לאכל באי; וצ"ל דביום דעמו להקל, מ"א: (ג) בכלי. ושללא כדן נהנין

שערי תשובה

ס"ג שפיר אף הפחמיר יחבדן. כמה שכתבו התוספות בכל תבלין, ע"ש: [ב] לאכילה. עכ"ל. ועין בחושי"ש סימן לא שכתב ותרתי בעינו, ע"ש. ולאכילה ולגדרה וקא, וחליכה שלמי שהיא לקרחה אסור פ"ט וקאכל דמי. וצ"ע, דבסימן שכ ס"ז כתב דלר"ח אסור, ולפ"ה ס"ס תרבה מהמז"ע שנתנו קצט לס"ס בכלי וחולבין עליו תרבה חלב,

משנה ברורה

אקדים לזה הסימן הקדמה קצרה, והיא: אסור לחלב בהמה שעומדת לחליבה או לגדל ולדות ביום טוב אפילו דעמו לאכל מיד, משום (ב) מפרק דהוא תולדה דדש, דכיון שאינה עומדת לאכילה יש עליה שם פסלות, ודומה לדש שמפריד התבואה ממשין עליה, וכהן אין חלוק בין אם חולב אותה לתוף כלי שיש בה אכלין או לתוף כלי ריק; אבל אם היא עומדת לאכילה דהניח לשקטה, אין עליה שם פסלות ואין דומה לדש, דכלה אכל היא, ועל-כן אם חולב לתוף קורה שיש בה אכלין שרי, דמשקה הפא לאכל כאכל דמי ותוי כמפריד אכל מאכל, אבל אם חולב לתוף כלי ריק, גם כן (ג) אסור החלב משום נולד, דמעשרא אכל והשתא משקה. ודעת הג"א, דגם כן עקר האסור משום מפרק בין דנעשה משקה. זו היא דעת השולחן ערוך. ויש מן הראשונים (ג) שסוברין, דאפילו בהמה העומדת לחליבה מתר לחלב אותה לתוף הקורה שיש בה אכלין, ויתבאר לקמה:

באר הגולה

תצה. והנה הדרכי משה דחה לזה, והוא קיטא לו לקמן בסימן תקי דבי"ס טוב בדרך פירוט¹⁶¹, והנה סתפ"ש ה"ל תרצה כל אחר לפי דרכו: ת"טו תרין דקאמ"ט גם בסימן תקי לא התירו ברינה אלא לעבודה שצריך ובאופן שגם בשבת פ"ה, עין שם בסימן תקי, אכן רב האחרונים דחו שם דברי, והג"ה אברהם כתב לחלוט צנננו בתא דסימן תקי סעיף ב בהג"ה דיש מחמירין שם לקרחה קודם צורו וקיסם. ובאמת אינו מושב קלל, דגם על הא דסימן תקי קשה מההיא דסימן תקי ה"ל, וקבר העיר על זה כמה אחרונים, עין מאמר פרד"מ ונהר"ש'שולם וביתר מאיר, ובמקומם ע"ז למרן דווקא שם גבי קטניות המיוה ומשום דאיין דרף לקרחה למים תרצה¹⁷¹, מה שאין כן בפערי סתויה וקטנים הדרוך להכניס למים תרצה, וכן הביא הג"ה בשם הש"ש מקצת לחלק, אכן תרין זה לא שריא לפרוץ דיון, דבבית פרווה מצות לכאורה פ"ויתר אין מכניס למים תרצה מפקטניות, ואם כן למה אסרם הפ"ה? וצריך צ"ח. איברא, דבס"ז אדם כתב טעם להחמירין בנפול צור או קיסם לשלו כד, משום דהדרך הוא כן לשלו כדן ואם כן דרף ברינתו כן הוא, ובס"ז עוד שם דפיר מצה בקטח ג"ס"ן דינו כצורו וקיסם, עין שם, וטעמו, דגם כן הדרך לשלו אף כד, ולפי זה נ"ח הכל, ומכל מקום צריך עיון¹⁸¹:

א

(א) עומדת לאכילה. אבל בהמה שעומדת לגדל ולדות או לחליבה אסור לחלב אפילו לתוף אכלין, וכנ"ל, ואף החלב שנטף מדרגה ממימלא, אסור (ז) משום נולד: (ב) לאכל החלב. ורועה ולמד ב"ב"ס, דלצורך קטר בקל גוני אסור: (ג) אם לקרחה וכ"ו. ה"ט, אף דעמו לתן אחרת החלב לתוף אכל, מכל מקום כיון דהשתא אין בהקורה אכל, יש על החלב שם משקה וממילא יש עליה שם נולד¹⁹¹, דמעשרא כשהיתה בודי בהמה הנה על החלב שם אכל ככל בהמה שהיתה עומדת לאכילה, והשתא משקה: (ד) מתר. דכנה לא הוי על החלב שם נולד, ומעשרא גם כן אכל כיון דההבמה עומדת לחליבה או לגדל ולדות, ונראה דבמקום מניעת שמחת יום טוב, שאין לו מה יאכל פי אם מאכלי חלב, יש לסמוך על זה להקל²⁰¹ ונח"א. ויותר טוב אם אפשר לו לעשות החליבה לאכלין על-ידי עבדים: (ה) שפא החלב לתקנו. (ו) או שיש בה פרווין וכ"ו. (ז) שרוב החלב יתנה נצנף להאכל²¹¹, ועל-ידי שרי אף מעוט החלב הנשאר שאינו צריך להסתבשיל²²¹: (ז) או שיש בה פרווין וכ"ו. ה"טו נמי שצ"ל-פנים (ז) רוב החלב נבלע בהפורוין: (ז) כל צאנו וכ"ו. מלמא דפשיטא קמ"ל, והעקר דאין נגר החלב על-ידי קצט

שערי תשובה

* שהיא עומדת לאכילה. עין משנה ברורה מה שכתבו התוספות בסימן קיטא אף מבהמה העומדת לחליבה, ועין בשערי"ש ע"ה מה שכתבו בזה, ועוד, ודעת הרמב"ם בחולב לאכלין, אף בשבת הוא רק מדרבנן משום דאין דרף פריקה בכך, ומלכד כל זה, ע"ע דין אסור חליבה ביום טוב אף שלא לתוף אכלין, אה הוא לערוך אותו הי"ס, לכה פוסקים אין בו אסור דאורייתא משום דאכל-נפש הוא, ולא מפני דהמב"ש דילשה עצמה ביום טוב ג"ס כן אינו מן התורה, ואפילו לשיטת הרמב"ם והש"ש דבכ"ו להו דהוא מן התורה, מכל מקום בחולב ליום טוב כבידא לה להקטין בחיובו

א

(ב) הג"א ודחושי רבי צקיבא איגר ממשמעות התוספות. ובמגן אברהם משמע דעקר אסור משום דהעו עצמה מקצה וכל שם מקצה גם על החלב, והב"ב דלאוסן הפתורין מקצה ביום טוב ספר החלב, ובאליה רבה ושאר אחרונים השיגו עליו, דאף אם נסבד דעל תהמה אין בה משום מקצה, מכל מקום כיון דעומדת לחליבה ולא לאכילה יש על החלב משום אסור נולד, ולפי זה לאותן המפתירין גם נולד ביום טוב שרי²³¹ גם לדבריהם, אכן לפי טעם הג"א ודחושי רבי צקיבא איגר ה"ל אסור על כלי-פנים לחלב משום מפרק: (ג) וממילא אסור לחלב, דקור החליבה שלא לערוך יום טוב (הג"ה): (א) כ"ח לדעת סטור, ועין בבית מאיר שכתב שכן הוא גם כן דעת הפלמוות מפרק תבית בשם הר"ף והג"ה. ועין שם דאף דילשה אסורה ביום טוב, כ"ו המירו, כיון דאכל הוא, כל לחמירי אכל שרי, דאי אפשר לעשותו מעבדים יום טוב, דס"ה מתקלקל ומחמיר, וגם לדעת בת"ה ספר החלב ואין עליה שם מקצה ונולד. ודעת השולחן ערוך שכתביר בעומדת לחליבה הוא דעת הרפה ראשונים: תרין והפחות אשר"י וס"ג וס"מ"ק והפחותימוני בשם ספר המדמה וספר ת"אם ותרצ"ד בכ"ו בהשגותיו על המאור, וגם דעת הרש"א בצבוח-הקדש [דלא כמו שכתב בהשגות] והמאור דריש ביצה, עין שם. ודע, דבר דברי ראשונים שהמירו עומדת לחליבה לא הוכיח טעם מפרק, ורק משום מקצה ונולד: (ד) הגהות אשר"י בפרק קמא. והרמ"א לעיל בסימן תצה דעתו דיש להחמיר באסור נולד: (כ) וכנ"ל באות ג, ודע, דדעת הש"ו לט"ף על הרי"ה שפתיח החלב אף בכהנה העומדת לחליבה, דעל החלב אין עליה שם מקצה, אם לא שתרבו לקבץ החלב לעשותו כן וכי"ס; אף הפאמר"ד דכ"ו כתב דכל הראשונים חולקין עליו, וכן הדר"ה ס"ס פ"ה דאין לסמוך על הש"ו בזה, וכן דעת הפ"ה אברהם ג"ס"ן פ"ה דלא פ"ט"ו, כמו שכתב הפרי מגדים, מכל מקום במקום מניעת שמחת יום טוב נראה להקל ונכחו שכתב סת"א, דיש לצרף לזה דעת הרמב"ם במלכות בשם הג"ה דמשמע דמקל בכל ג"ה²⁴¹, וכמו שכתב בבית מאיר, ואף להאוסרין אין בו אסור דאורייתא, כמו שכתבתי באור הלכה. מכל מקום אם אפשר על-ידי יוסר:

שערי תשובה

(1) באמר"ד דכ"ו דברי קדשים בבאור דברי הש"ו: ואף דהחמיר אדם החמיר בזה, להם שוקעין בהם רב"ם: (1) באמר"ד דכ"ו:

שער הצינור

(ב) הג"א ודחושי רבי צקיבא איגר ממשמעות התוספות. ובמגן אברהם משמע דעקר אסור משום דהעו עצמה מקצה וכל שם מקצה גם על החלב, והב"ב דלאוסן הפתורין מקצה ביום טוב ספר החלב, ובאליה רבה ושאר אחרונים השיגו עליו, דאף אם נסבד דעל תהמה אין בה משום מקצה, מכל מקום כיון דעומדת לחליבה ולא לאכילה יש על החלב משום אסור נולד, ולפי זה לאותן המפתירין גם נולד ביום טוב שרי²³¹ גם לדבריהם, אכן לפי טעם הג"א ודחושי רבי צקיבא איגר ה"ל אסור על כלי-פנים לחלב משום מפרק: (ג) וממילא אסור לחלב, דקור החליבה שלא לערוך יום טוב (הג"ה): (א) כ"ח לדעת סטור, ועין בבית מאיר שכתב שכן הוא גם כן דעת הפלמוות מפרק תבית בשם הר"ף והג"ה. ועין שם דאף דילשה אסורה ביום טוב, כ"ו המירו, כיון דאכל הוא, כל לחמירי אכל שרי, דאי אפשר לעשותו מעבדים יום טוב, דס"ה מתקלקל ומחמיר, וגם לדעת בת"ה ספר החלב ואין עליה שם מקצה ונולד. ודעת השולחן ערוך שכתביר בעומדת לחליבה הוא דעת הרפה ראשונים: תרין והפחות אשר"י וס"ג וס"מ"ק והפחותימוני בשם ספר המדמה וספר ת"אם ותרצ"ד בכ"ו בהשגותיו על המאור, וגם דעת הרש"א בצבוח-הקדש [דלא כמו שכתב בהשגות] והמאור דריש ביצה, עין שם. ודע, דבר דברי ראשונים שהמירו עומדת לחליבה לא הוכיח טעם מפרק, ורק משום מקצה ונולד: (ד) הגהות אשר"י בפרק קמא. והרמ"א לעיל בסימן תצה דעתו דיש להחמיר באסור נולד: (כ) וכנ"ל באות ג, ודע, דדעת הש"ו לט"ף על הרי"ה שפתיח החלב אף בכהנה העומדת לחליבה, דעל החלב אין עליה שם מקצה, אם לא שתרבו לקבץ החלב לעשותו כן וכי"ס; אף הפאמר"ד דכ"ו כתב דכל הראשונים חולקין עליו, וכן הדר"ה ס"ס פ"ה דאין לסמוך על הש"ו בזה, וכן דעת הפ"ה אברהם ג"ס"ן פ"ה דלא פ"ט"ו, כמו שכתב הפרי מגדים, מכל מקום במקום מניעת שמחת יום טוב נראה להקל ונכחו שכתב סת"א, דיש לצרף לזה דעת הרמב"ם במלכות בשם הג"ה דמשמע דמקל בכל ג"ה²⁴¹, וכמו שכתב בבית מאיר, ואף להאוסרין אין בו אסור דאורייתא, כמו שכתבתי באור הלכה. מכל מקום אם אפשר על-ידי יוסר:

שער הצינור

(1) באמר"ד דכ"ו דברי קדשים בבאור דברי הש"ו: ואף דהחמיר אדם החמיר בזה, להם שוקעין בהם רב"ם: (1) באמר"ד דכ"ו: